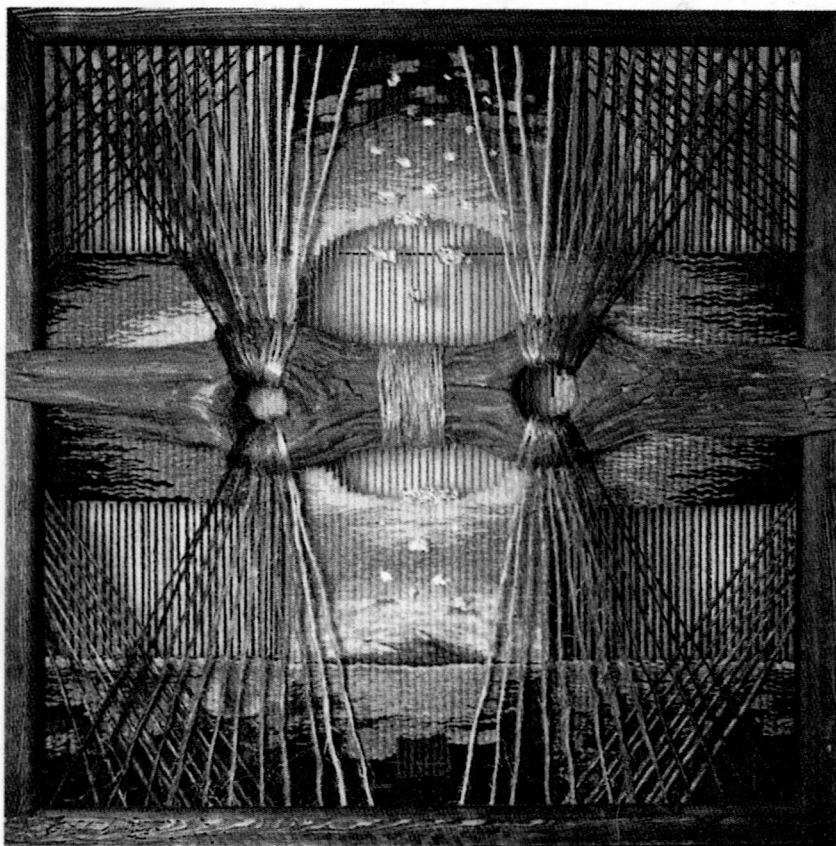

CARELIA⁶ 99

KULTTUURILEHTI

Eino Karhu

Puškin suomalaisista ja suomalaiset Puškinista

Voi osoittaa useammankin syyn siihen, miksi Puškin, joka ei itse koskaan käynyt Suomessa, mainitsee kuitenkin siitä jatkuvasti eikä kadota sitä näköpiiristään. Nuo syyt ovat historiallista ja henkilöhistoriallista laatua.

Itämerensuomalaiset heimot ovat muinaisista ajoista asuttaneet Venäjän luoteisosaa. Lähes koko vuosituhannen ajan — varjagi- ja viikinkiajasta lähtien — slaavilainen ja germaanis-skandinaavinen maailma kilpailivat keskenään tavattoman sitkeästi Itämeren alueista Suomi, Karjala, Inkeri, Viro sekä Latvia mukaan luettuina.

Pietari Suuren Eurooppaan saama "ikkuna" kosketti välittömästi itämerensuomalaisia kansoja ja vaikutti niiden historialliseen kohtaloon. Venäjän uusi pääkaupunki Sankt Petersburg nousi inkerinsuomalaisten kylien keskelle, Suomenlahden rannalle niille kohdin, mistä Karjalan kannas alkaa. Jo nämä paikannimet liittyivät Puškinin ja hänen aikalaistensa tietoisuudessa suomalaisheimoihin. Pietarin kaupunkia huuhtoivat "aallot suomalaiset", niin kuin Puškin sanoo Vaskiratsastaja-runoelmansa kuuluisassa johdannossa:

*"Siis kaupunki sä Pietarin,
Niin kukoista kuin Venäjämme.
Ken voitettu on ennemmin,
Hän olkoon jälleen ystävämme:
Jo vanhat vihat unhoittaa
Te saatte, aallot suomalaiset,
Ei unta pahat painajaiset
Nyt Pietarilta viedä saa!"*

(Suom. Armas Äikiä)

Herkkä historiantaju leimasi Puškinin suhtautumista Venäjän historiaan ja oman sukunsa vaiheisiin. Hän uhrasi tunnetusti paljon aikaa varsinaisiin historiallisiin tutkimuksiin, jotka koskivat erityisesti Pietari I:n aikaa ja Pugatšovin kapinaa. Syvällinen historismi on ominaista myös hänen kaunokirjallisille teoksilleen; varsinaisissa historiallisissa tutkimuksissaan hän pyrki totuuden esille tuomiseen toisin keinoin, turvautumatta mielikuvitukseen ja runollisiin sepitteisiin. Puškin pysyi tiukasti ja tinkimättömästi sillä kannalla, että historioitsijan moraalinen velvollisuus on olla objektiivinen tutkija. Ollessaan poliittisen valvonnan alaisena kirjailijana ja törmätessään tuon tuostakin sensuurin kieltoihin hän kertoi kuitenkin santarmi-

päällikkö von Benkendorffille joulukuussa 1833 seuraavaa: "Luovuin sepitteistä ja kirjoitin Pugatšovin kapinan historian... En tiedä, saanko sen julkaista, mutta ainakin tein historioitsijan velvollisuuteni omantunnontarkasti: totuutta on etsittävä uutterasti ja se on kerrottava ilman vilppiä, imartelematta sen enempää mahtia kuin muodikasta ajattelutapaakaan." (X, 361.)¹

Kun historiaan suhtauduttiin tällä tavalla, siitä ei voitu jättää mitään pois eikä salata, kaikki ansaitsi huomiota ja järkevää arviointia. Puškin suoritti arkistotutkimuksia ja käytti lukuisia lähteitä. Niinpä hän sai hankituksi luvan käyttää jo Katariina II:n ostamaa Voltairen kirjastoa, mikä oli mahdollista vain hänen majesteettinsa suostumuksella.

Historiallisen tietoaikseksi lisäksi Puškin oli jo nuoresta pitäen tottunut siihen, että Pietarin ympäristössä ja Tsarskoje Selossa, jossa hän vietti lyseovuotensa (1811–1817) ja jossa hän kävi myöhemminkin, asui suomalaisväestössä. Huomattakoon, että Tsarskoje Selo esiintyy Puškinin kirjeissä vielä Sarskoje Selona. Sarskoje johtuu suomalaisen kylän, myöhemmin kihlakuntakeskuksen, nimestä Saari; kylästä tuli tsaarin asuinpaikka palatseineen, puistoineen ja lyseoineen. Kuten suomalainen slavisti ja Puškin-tutkija, professori Erkki Peuranen² toteaa, niinkin myöhään kuin 1800-luvun lopulla suurin osa Tsarskoje Selon asukkaista oli paikallisia suomalaisia; heidän joukostaan palkattiin melkoinen osa palatsien taloushenkilökunnasta (talonmiehiä, polttopuiden kuljettajia, keittiöapulaisia ym.). Tilanne lienee ollut samanlainen myös Puškinin lyseovuosina.

Venäläisillä oli siihen aikaan tapana käyttää suomalaisista, varsinkin pääkaupungin lähiympäristössä asuneista inkerinsuomalaisista, nimeä tšuhontsy. Puškinin teksteissä ja kirjeissä tavataan eri nimityksiä: tšuhonets (tšuhonka, tšuhonotška), finn, finljandets (finljandka). Tuon ajan pietarilaiset kokivat ympäröivän alueen vielä siinä määrin suomalaiseksi, että Puškin toisinaan laski leikillään

itse pääkaupunginkin "Tšuhlandijaan" kuuluvaksi. Niinpä Pihkovan seudulle karkotettu runoilija kirjoitti A. A. Delvigille marraskuussa 1828: "Uuden vuoden alla saavun luultavasti luoksenne Tšuhlandijaan." (IX, 286.) Oleskeluaan Pietarissa tai Tsarskoje Selossa runoilija sanoi taaskin leikillään "suomalaiseksi yksinäisyydeksi" (tšuhonskoje ujedinenije).

Lyseovuodet Sarskoje Selossa olivat syöpyneet lähtemättömästi runoilijan mieleen. Muistot saivat kauniin ilmauksensa runoissa. Yksi varhaisrunoista, joka julkaistiin vasta myöhemmin, oli nimeltään Sarskoje Selo.

Kuten Erkki Peuranen kirjoituksessaan mainitsee, Tsarskoje Selon lyseossa opiskeli samanaikaisesti Puškinin kanssa suomalaisyntyinen aatelistipoika Fredrik Kristian Steven (venäläisittäin Fjodor Hristianovitš Steven).

Kirjallisessa katsannossa oireellinen oli siihen aikaan orastanut venäläisten romantikkorunoilijoiden kiinnostus suomalaiseen ja skandinaaviseen aihepiiriin. Viimeinen Venäjän ja Ruotsin välinen sota 1808–1809 oli päätynyt vähän aiemmin, ja koko Suomi kuului nyt Venäjän yhteyteen. Sodassa oli taistellut monta nuorta upseeria, joista muutammat olivat huomattavia kirjallisia lahjakkuuksia. Heidän nimensä tulivat pian tunnetuiksi: K.N. Batjuškov (1787–1855), D.V. Davydov (1784–1839), F.V. Bulgarin (1789–1859). J. A. Baratynski (1800–1844) joutui 1820 asepalvelukseen Suomeen ja vietti siellä viisi vuotta. Sitten seurasi dekabristien kapina 14. joulukuuta 1825. Kapinalisten kärsittyä tappion ja virkavallan suorittamien tutkimusten jälkeen muutamia heistä teljettiin väliaikaisesti Suomen linnoitukseen ja varuskuntiin. Tätä kautta joutuivat Suomeen kirjailijat A. A. Bestužev–Marlinski (1797–1837), V. K. Küchelbecker (1797–1846), G. S. Batenkov (1793–1863). Suomalais-skandinaaviset motiivit heijastuivat tavalla tai toisella kaikkien näiden kirjailijoiden tuotannossa: runoissa, muistelmassa ja kirjeissä. Suomen linnoituksissa virui mui-

takin dekabristeja, kuten I. I. Muravjov–Apostol, A. P. Arbutov, A. I. Tjutšev, I. D. Jakuškin.³

Huomautettakoon ohimennen, että dekabristijutun tutkintavaiheessa heiltä patisteltiin tunnustuksia mahdollisista yhteyksistään Suomeen. Viranomaiset valpastuivat varsinkin sen jälkeen, kun M. P. Bestužev–Rjumin oli kertonut kuulleen "yleisestä tyytymättömyydestä" Suomessa ja sen asukkaiden halusta "palata Ruotsin yhteyteen". Vaikka kuulusteltu lisäsi, että "meillä ei ollut siihen maahan yhteyksiä" eikä siellä ollut salaseuraa, niin tutkintaviranomainen vaati tarkempia tietoja, minkä jälkeen Bestužev–Rjumin sanoi, että Suomessa vallinneesta tyytymättömyydestä hän oli kuullut "epämääräisiä huhuja".⁴ Samanlaisia Suomea koskevia kysymyksiä esitettiin muillekin tutkintavangeille: I. I. Muravjov–Apostolille, V. L. Davydoville. He vastasivat, etteivät olleet kuulleet tyytymättömyydestä.

Kirjallisuus tiedostaa Venäjän etnisen monimuotoisuuden

Venäjän 1820–luvun romantikoille oli tunnusomaista sen seikan tajuaminen, että Venäjä oli mitä suurimmassa määrin monikansallinen valtio ja että sitä asuttavien heimojen moninaisuuden piti olla kirjallisuuden kuvauskohteena. Venäläisen romantiikan teoreetikoihin kuulunut Orest Somov kirjoitti tästä vuonna 1823 seuraavaa: "Miten monta erilaista kansaa onkaan yhdistynyt venäläiset-nimen alle tai on riippuvuussuhteessa Venäjään, ilman että laajat vieraat maat ja kaukaiset meret erottaisivat niitä! Miten monta erilaista ulkomuotoa, pitämystä ja tapaa näyttäytyykään tutkivalle katseelle yhtenäisen Venäjän laajuudessa!" Kriitikko kehotti kirjailijoita silmäilemään maan lakeuksia, joita asuttivat "intomieliset puolalaiset ja liettualaiset, suomalais- ja skandinaa-

visperäiset kansat, keskisen Kolkhiin Ovidiuksen nähneiden siirtolaisten jälkeläiset, Venäjälle joskus vaarallisten tataarien rippeet, moninaiset Siperian ja saarten heimot, paimentolaiselämää viettävät mongolipolvet, Kaukasian kiivasluontoiset asukkaat sekä pohjolan lappalaiset ja samojedit."⁵

Myöhemmin Puškinin runossa Venäjän parjaajille (1831) maan valtavia mittasuhteita kuvasi ilmeikäs säe "Suomen kylmistä kallioista hehkuisaan Kolkhiiseen". Se ei tarkoittanut ainoastaan maantieteellistä laajuutta, vaan myös etnistä ulottuvaisuutta, jossa heijastui suuren valtion väestön etninen kirjavuus.

Taipumus etnisen moni-ilmeisyyden kuvaukseen tuli silminnähävästi esiin jo Puškinin romanttisissa varhaisrunoelmissa. Keskenäinen Rosvoveljekset–runoelma (Puškin kirjoitti sen 1821–1822 ja julkaisi katkelmina 1825) alkaa seuraavalla kuvauksella:

*"Ei varikset luo haaskojensa
Oo lentäneet, vaan Volgan taa
On monta miestä rohkeaa
Öin kokoontunut tulillensa.
Mi seos kuosin, kasvojen,
Ja kansan, heimon, syntyperän!
Nuo miehet töllein, tyrmien
Löys tältä saman elon erän.
Päämäärä sama sydänten —
Lait puuttuu heiltä, esivalta.
Siell' karkulaiset sotaisen
Don-virran näet kaltahalta;
On juutalainen tummahaps,
Ja aavan aron villi laps,
Ja kalmukki, baškiirilainen,
Maat kiertelevä mustalainen,
Myös suomalainen punapää."*

(Suom. T. Väättäin)

Todettakoon, että Puškinin proosassakin esiintyy satunnaisia mainintoja suomalaisista ja muiden kansallisuuksien edustajista rinnan venäläisten kanssa. Proosakokoelmaan Belkinin kertomuksia (1831) kuuluvassa

Kirstuntekijä–kertomuksessa kuvataan joukkoa kaupunkilaiskäsitöläisiä juhlimassa naapurinsa, saksalaisen suutarimestarin Gottlieb Schulzin luona. Vieraiden joukossa ovat kertomuksen päähenkilö arkuntekijä Adrian Prohorov, nimeltä mainitsemattomat leipuri ja kirjansitoja sekä suomalainen vahitimies Jurkka, joka vaatimattomasta arvostaan huolimatta on päässyt isännän erikoiseen suosioon. Vladimir Dalin ja Puškinin kielen sanakirjan mukaan "budotšnik" tarkoittaa alemmaa poliisivirkkaa, erityisessä toimisto- ja asuinrakennuksessa ("budka") majaillevaa kaupunginvahtia. Kertomuksessa tuo harmaa rakennus on varustettu jopa doorilaisilla pylväillä, ja Jurkka seisoo vartiopaikallaan sarkapanssari yllään ja sotatappara olalla. Hilpeä seurue pitää loputtomia maljapuheita. Jurkka saa kaikki nauramaan esittämällä maljan mestareiden ja heidän asiakkaidensa terveydeksi, arkuntekijän "asiakkaina" on näet vainajia. Pahastunut ja aika lailla humaltunut arkuntekijä uneksii palvelemistaan vainajista, hän keskustelee heidän kanssaan ja häntä loukannut Jurkka on siinä mukana. Kertomuksen taustana on Moskova (mainitaan Basmannajakatu ja Nikitski–portti), mutta yhtä hyvin taustana voisi olla etnisesti kirjava Pietari, jossa saksalaiset ja suomalaiset käsitöläiset eivät oleet niinkään harvassa.

Puškinin ensimmäinen runoelma Ruslan ja Ljudmila (1820) käsittelee sadunomaista perinneaihetta, siinä esiintyy noitita ja velhoja, jolloin romanttiset ja koomiset tilanteet, historia ja sepite kietoutuvat toisiinsa leikkisän mielikuvituksellisella tavalla. Esitellessään omistussanoissa "ilottelevaa tuotetaan" runoilija virittää lukijan heti alussa asianmukaiseen tunnelmaan. Sadunomainen toiminta sijoittuu Kiovan Venäjälle: paha velho Tšernomor ryöstää ruhtinas Vladimirin nuoren Ljudmila–tyttären, yhtä nuoren Ruslan–nimisen urhon rakastetun, aviovuoteelta, ja rakastavaiset tapaavat toisensa vasta monien vaiheiden jälkeen.

Rinnan venäläisen perinnejuonteen, Syö-

jättären ja Tšernomorin kanssa Puškinin romanttisessa runoelmassa esiintyy myös suomalainen satu- ja myyttijuonne, jota edustavat hyvä tietäjä Finn ja paha noita–akka Naina. Täten onnensa löytävän parin tarinaa edeltää toinen tapaus, jossa rakkauden onni jää saavuttamatta.

Naisen nimi Naina palautunee suomenkieliseen sanaan nainen. Nimi oli Puškinille tärkeä Naina–noidan suomalaisen taustan vuoksi. Molemmat nimet, Finn ja Naina, ovat runoelmassa samalla kertaa etnisiä ja henkilönnimiä. Vanha harmaahapsinen Finn–tietäjä kertoo Ruslanille, että hän on "syntyperäinen suomalainen", että nuorena hän paimensi kylän karjaa ja rakastui naapurikylän ylpeään Nainaan, mutta ei saanut vastarakkautta. Hän ryhtyi jopa ryöväreiksi ja laski rakastettunsa jalkojen juureen määrättömät rikkaudet, mutta kaikki oli turhaa. Silloin hän rupesi oppiin kuuluille velhoille valloittaakseen Nainan sydämen taikakeinoilla.

Nuori Puškin tiesi, että suomalaisia oli Euroopan kansojen keskuudessa jo ammoisista ajoista pidetty taitavina noitina. Tässä suhteessa heidät oli usein sekoitettu saamelaisiin eli lappalaisiin (jo Tacitus oli kirjoittanut "suomalaisista" tarkoittaen lappalaisia). Puškin oli tuon tradition vaikutuksen alaisena. On otettava huomioon sekin, että Venäjän 1800–luvun alun kirjallisuudessa suomalaisia ei oikein erotettu skandinaaveista, olihan Suomi vuosisatojen ajan kuulunut Ruotsin yhteyteen, ja suomalainen sivistynyt yhteiskunta pysyi vielä pitkään ruotsalaisen kulttuurin valtapiirissä. Esimerkiksi Batjuškovin Suomea käsittelevissä runoissa esiintyivät vielä muinaispohjoismaisen taruston Odin–jumala ja muinaispohjoismaiset skaldit. Samaa oli havaittavissa myös Baratynskin ensimmäisissä Suomi–aiheisissa runoissa.

Puškinin runoelmassa Finnin velhous koituu miehelle onnettomuudeksi: niinä vuosina, jolloin hän perehtyi taikukseen, kaunis Naina muuttui raihaaksi eukoksi. Ajan kulkua ei voi pysäyttää edes taikakeinoilla.

Kokemuksistaan viisastunut Finn on valmis auttamaan Ruslania Ljudmilan etsinnässä, kun he ovat vielä elämänsä parhaassa iässä. Runoelmassa käytetään hyväksi kansansadun taikarekvisiittia: taikasormusta, taikahattua, elämän ja kuoleman vettä; päähenkilöt vaivutetaan taianomaisesti uneen, ja he heräävät onnellisesti vaaran hetkellä. Tosin myös historiallisille yksityiskohdille löytyy sijaa: urhot taistelevat haarniskaan sonnustautuneina, heillä on aseinaan nuolia, keihäitä ja miekkoja; Ruslan pelastaa muinaisen Kiovan petšenegien piirityksestä. Farlaf-veljen kavalasti surmattua Ruslanin tämä virkooa Finnin taikalähteestä noutaman elämän veden vaikutuksesta. Hyvä velho on kaikinäkevä, hän huomaa suomalaisesta erämaastaan Ruslanin joutuneen pulaan ja rientää avuksi. Valtavat etäisyydet taittavat silmänräpäyksessä, Finn toimittaa elämän veden täsmälleen oikeaan aikaan.

Herää kysymys: missä määrin Puškinin runoelman satuaiheen suomalainen juonne pohjautuu perinteeseen? Karjalais-suomalaisesta tarustosta ei löydy mitään Finnin ja Nainan tarinaan viittaavaa. Nuoren runoilijan mielikuviutus, jolla oli tukenaan varsin ylimalkainen käsitys "suomalaisista noidista", ikään kuin ennakoi nimenomaan loitsu- ja myyttirunouden runsautta karjalais-suomalaisessa perinteessä. Myöhemmin, vuonna 1830, Puškin julkaisi Literaturnaja gazetas-
sa arvostelun Fjodor Glinkan runoelmasta "Karjala eli Marfa Ioanovna Romanovan vankeus". Arvostelu sisälsi pitkiä lainauksia karkotetun runoilijan teoksesta, jolloin Puškin kiinnitti erityistä huomiota runoelman myyti-
aiheeseen. Hän totesi maagisista hengistä seuraavaa: "Henget perustivat valtakuntansa metsäisen Karjalan saloille. Näin runoilija kuvaa niitä..." Edelleen seurasi pitkä ote Glinkan runoelmasta, jossa "henkien valtakuntaa" verrattiin leikkisän ironisesti nyky-
aikaiseen yhteiskuntaan.

Puškin ja "suomalainen erakko" Baratynski

Puškinia kiinnosti 1820-luvulla suuresti tuolloin Suomessa oleskellut Baratynski — sekä mestarillisen runoutensa että dramaattisen kohtalonsa vuoksi.

Baratynski oli kaksitoistavuotiaana aatelmiehen ja kenraalin poikana hyväksytty etuoikeutettuun Pietarin paašikouluun ja neljän vuoden kuluttua, 1816, erotettu vakavan rikkomuksen (varkauteen osallisuuden) takia. Rangaistus oli kova: tsaarin määräyksestä syyllinen sai palvella armeijassa vain sotamiehenä, muut urakehityksen tiedot olivat häneltä tukossa.

Koulusta erottamisen jälkeen nuori Baratynski vietti muutaman vuoden sukutilalla Tambovin kuvernementissa ja sitten Pietarissa, jossa hän solmi vähitellen yhteyksiä kirjailijapiireihin ja osoitti huomattavaa runolista lahjakkuutta. Sukulaiset ja ystävät, joukossa tunnetut kirjailijat (V. A. Žukovski, P. A. Vjazemski, D. V. Davydov) anoivat hänen armahdustaan, mutta tuloksetta. Vuonna 1819 Baratynski meni sotamieheksi kaartiin, hänellä oli oikeus asua A. A. Delvigin luona, jonka kanssa hän oli ystäväystynyt. Delvigin kautta hän tutustui Puškiniin jo ennen lähtöään Suomeen.

Asepalveluksessa Baratynskilla oli edes jonkinlaisia toiveita siitä, että ylettyään upseeriksi ja saatuaan takaisin kansalaisyhteisyytensä hän voi erota vakinaisesta palveluksesta. Päämäärän saavutti helpommin, jos ei palvelut pääkaupungissa eikä kaartissa vaan jossakin maaseudun yksikössä. Aliupseeriksi ylennetty Baratynski siirrettiin tammikuussa 1820 jalkaväkirykmenttiin Suomeen. Rykmentin esikunta oli Haminassa, ja Baratynski majaili rykmentinkomentajan talossa, koska hän oli jo tunnettu runoilijana ja nautti joitakin helpotuksia. Hänellä oli mahdollisuus käydä lomalla Pietarissa ja synnyinseudullaan; lisäksi rykmentti määrättiin muu-

taman kerran vuodessa vartiopalvelukseen Pietariin, niin että yhteydenpito sikäläisiin ystäviin ei katkennut, vaikka runoilija valittikin suomalaista "erakkouttaan". Lokakuussa 1824 Baratynski siirrettiin Helsinkiin, jossa hän palveli kenraalikuvernöörin esikunnan yksikössä. Kaiken kaikkiaan hän vietti asepalveluksessa Suomessa viisi vuotta ja yhdeksän kuukautta. Lokakuussa 1825, kun hän oli jo saanut upseerin (vänrikin) arvon, hän matkusti pitkäksi aikaa lomalle Moskovaan, erosi palveluksesta eikä enää palannut Suomeen.

Monille 1800-luvun ja 1900-luvun alun venäläisille runoilijoille — Batjuškovista aina Osip Mandelstamiin — oli leimallista se, että he kokivat Suomen samalla kertaa Venäjän osana ja "ulkomaana", jossa oli omaleimainen luonto, erikoislaatuiset asukkaiden tavat ja perintätiedot, kieli ja kulttuuri. Näin koki Suomen myös Baratynski. Suomi–aiheisen (Puškinia erikoisesti kiinnostaneen) Eda-runoelmansa esipuheessa Baratynski kirjoitti: "Tämä maa ansaitsee maanmiestemme huomiota mielenkiintoisen luontonsa vuoksi, joka on aivan erilainen kuin Venäjän luonto. <...> Asukkaille on ominaista tapojen yksinkertaisuus yhtyneenä jonkinasteiseen valistukseen, jollaisen tapaa Saksan maakunnissa. Jokainen maamies lukee Raamattua ja tilaa nimenomaisesti maanviljelijöitä varten Turussa julkaistavan almanakan."⁶

Luonnehtiessaan Baratynskin runoilijalaatua Puškin korosti toistuvasti, että hän oli alusta alkaen esittäytynyt voittopuolisesti elegisenä runoilijana, filosofisen lyriikan, ajatus- ja mieterunouden taitajana.

Elegiaksi oli luokiteltava myös Suomi-runo, jonka Baratynski luki ensinnä rykmenttiystäviensä piirissä maaliskuussa 1820 ja joka sittemmin kuultiin Venäläisen kirjallisuuden ystävien vapaan yhdistyksen istunnossa Pietarissa ja julkaistiin aikakauslehdessä Valistuksen edistäjä. Runoilija tulkitsi siinä ensi tutustumistaan Suomeen, hän tervehti maata, johon kohtalo oli hänet yllättäen heittänyt.

Tuo maa oli kylläkin valloitettu, mutta yhä salaperäinen ja ikään kuin äänettömyyteen vaipunut. Elegiassa asetettiin vastakkain luonnon ikuisuus ja vähitellen unohtuvien ihmistekojen katoavaisuus. Käydyt sodat ja sankarien nimet joutuvat aikanaan unholaan.

Baratynskin Suomi–aiheisissa runoissa ihmisten nöyryyden ja alistuneisuuden vastakohtana on luonnonvoimien kapinointi (Myrsky, Vesiputous; jälkimmäinen kertoo Imatrasta, joka pysyi pitkään ihailun kohteena ja yhtenä Suomen symboleista 1800-luvun ja 1900-luvun alun venäläisessä runoudessa). Persoonallisen epävapauden tunne välittyi Baratynskin runoista luonnonsymboliikan kautta.

Venäläiset sotilashenkilöt ja virkamiehet törmäsivät Suomessa tiettyihin sosiaalsiin sekä kieli- ja kulttuurimuureihin. He eivät hallinneet ruotsin ja suomen kieltä, väestö taas ei harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta osannut venäjää. Sivistyneiden ihmisten seurustelua saattoi auttaa eurooppalaisten kielten, ranskan ja saksan taito.

Nuoria upseereja houkutteli paikallisten naisten seura, ja silloin auttoi rakkauden kieli. Nuori Baratynski sepitti jo ensimmäisenä Suomen-vuotenaan madrigaalin Suomen kaunottarille.

Ei aikaakaan, kun venäläiset sotilas- ja siviilihenkilöt, myös varsin korkea-arvoiset, saavuttivat suomalaisten kaunottarien suosion. Siitä todistaa mm. Viipurin kuvernöörin Karl Stjernvall von Wallenin kahden tyttären, Auroran ja Emilian, tarina. Monet sivistyneet ihmiset Venäjällä tulivat tuntemaan heidän nimensä, jotka tavallaan jäivät Venäjän kulttuurihistoriaan. Baratynskin lisäksi Stjernvallin sisaruksille omistivat runojaan P. A. Vjazemski ja M. J. Lermontov.

Aurora Stjernvall (1808—1902) tuotiin kuusitoistavuotiaana Helsinkiin ja esiteltiin paikalliselle seurapiirille — siellä hänet näkikin ensi kerran Baratynski vuonna 1824. Auroralla oli suuri joukko ihailijoita. Hänen elämänvaiheistaan ei puuttanut dramaattisia käänteitä. Auroran sulhanen, venäläinen

upseeri ja kirjailija A. A. Muhanov, joka oli tuolloin Suomen kenraalikuvernöörin A. A. Zakrevskin adjutanttina, kuoli yllättäen häiden edellä 1831 Helsingissä ja Pietarissa puhjennun koleraepidemian aikana (Puškin mainitsee Muhanovin nimen ja jopa väittelee hänen kanssaan Suomen kautta matkanneen madame de Staëlin matkakuvauksista). Vuonna 1836 Aurora Stjernvall meni naimisiin tunnetun teollisuusmiehen ja mesenaatin P. N. Demidovin kanssa, joka neljän vuoden kuluttua kuoli jättäen vaimolleen pojan ja melkoisen perinnön. Vuonna 1846 Auroran nai kuuluisan venäläisen kirjailijan ja historioitsijan N. M. Karamzinin vanhempi poika A. N. Karamzin. Toinen puoliso kaatui Krimin sodassa 1854. Aurora Stjernvall-Karamzin on jäänyt Suomen kulttuurihistoriaan laajaa hyväntekeväisyyttä harjoittaneena ja kulttuuria edistäneenä anteliaana lahjoittajana.

Baratynski omisti nuorelle Auroralle venäjäksi ja ranskaksi kirjoittamiaan säkeitä. P. A. Vjazemski kuvasi Auroran aamutähdeksi Laulussa (1833).

Auroran nuorempi sisar Emilia Stjernvall (1810—1846) meni naimisiin kreivi V. A. Musin-Puškinin (1798—1854) kanssa. Tämä oli Venäjän taideakatemian esimiehen ja Laulu Igorin sotaretkestä –teoksen kuuluisan julkaisijan poika. Nuorena kaartinupseeri V. A. Musin-Puškin osallistui dekabristiliikkeeseen ja kuului Pohjoiseen seuraan; kapinan kukistamisen jälkeen hänet siirrettiin kaartinarmeijan Petrovski-rykmenttiin.

V. A. Musin-Puškinin ja hänen Emilia-vaimonsa perheellä oli Helsingissä oma talo (1840-luvulla heidän luonaan kävi mm. J. K. Grot, joka oli tuolloin Helsingin yliopiston professorina). Perhe tunnettiin hyvin Venäjälläkin.

Teoksessaan matka Arzrumiin vuoden 1829 sotaretken aikana Puškin mainitsee, että Tiflisiin hän matkusti kreivi V. A. Musin-Puškinin ja tämän vaimon veljen E. K. Stjernvall von Wallenin kanssa; viimeksi mainittu oli tuolloin yleisesikuntaupseerina

I. F. Paskevitsin alaisuudessa (tämä oli vuonna 1827 nimitetty Kaukasian hallinnon esimieheksi kenraali A. P. Jermolovin tilalle). Puškin kirjoittaa mainitussa teoksessaan: "Novotšerkasskissa tapasin kreivi Puškinin, joka hänkin oli matkalla Tiflisiin, ja me sovimme, että matkustamme yhdessä" (V, 416—417). Edelleen hän kertoo matkakumppaniensa Kaukasiaan liittyvistä vaikutelmista verraten niitä Suomen jättämiin vaikutelmiin: "Katsellessaan Terekiä kreivi Puškin ja Stjernvall muistivat Imatran ja antoivat etusijan pohjoisessa pauhaavalle jolle. Minä taas en voinut verrata edessä olevaa näkyä mihinkään" (V, 422). Sanonta "pohjoisessa pauhaava joki" on peräisin Deržavinin oodista Vesiputous.

Aikalaisen (I. S. Turgenevin ja V. A. Sollogubin) todistuksen mukaan Lermontov ihaili kreivitär Emilia Musin-Puškinia (Stjernvall) ja omisti hänelle joitakin säkeitä 1839.

Runoilijana Baratynski antoi veronsa suomalaisille naisille pääasiallisesti runoelmassa Eda, joka erityisesti kiinnosti Puškinia. Tekijä antaa ymmärtää, että runoelmalla oli edeltäjä venäläisessä runoudessa, nimittäin Puškinin Ruslan ja Ljudmila. Baratynskin runoelma alkaa nuoren husaarin rakkaudentunnustuksella "pikku Edalle". Sitä seuraavissa säkeissä esiintyy sanonta "Finnin vuoret", joka on läpinäkyvä viittaus Puškinin runoelman tietäjään. Baratynskin "Edassa" kerronta ei liiku enää sadun ja muinaisuteen liittyvän perimätiedon tasolla, vaan käsittelee runoilijan omaa aikaa.

Puškinin kirjeet todistavat siitä, että hän seurasi tarkkaavaisesti Baratynskin ensi askeleita runouden alalla, puhui tästä ihailleen ja oli valmis väittelemään niiden kanssa, jotka pitivät perusteettomina hänen toiveitaan mittavan omintakeisen lahjakkuuden ilmaantumisesta runouden taivaalle. Seuraavassa ote Puškinin Kišinevissä 2. tammikuuta 1822 päivätyistä kirjeistä P. A. Vjazemskille: "Entä millainen on Baratynski? Myönnä pois, että hän ylittää Parnyn ja Batjuškovin, jos vain harppoo vastakin niin kuin on tähän asti harp-

ponut — onnenkantamoinen hän on 23-vuotias!" Toisessa kirjeessään Vjazemskille Puškin sanoo: "Sääli, ettet sinä oikein arvosta Baratynskin mainiota lahjakkuutta. Hän on enemmän kuin jäljittelijöiden jäljittelijä, hän on täynnä aitoa elegistä runoutta.." (IX, 46.)

Eräissä ihailevissa lausunnoissaan Puškin oli jopa valmis tunnustamaan Baratynskin itseään etevämmäksi, olivathan he molemmat vielä kovin nuoria, lähes samanikäisiä, Baratynski oli syntynyt vain puoli vuotta myöhemmin kuin Puškin. Näin kirjoitti Puškin A. A. Bestuževille Odessasta 12. tammikuuta 1824: "Baratynski on viehättävä, ihmeellinen, 'Tunnustus' on itse täydellisyys. Hänen jälkeensä en enää koskaan julkaise omia elegioitani, vaikka latoja vanhoisi Evankeliumin kautta kohtelevansa minua armeli-aasti." (IX, 87—88.)

Vuoden 1824 lokakuun lopulla Puškin kirjoitti P. A. Pletneville Mihailovskojesta: "Sääli, ettei Baratynski ole joukossanne, hän kuuluu kirjoittavan." (IX, 112.) Tuo oli uusi tieto, Puškinin korviin oli näet kantautunut huhu, että Baratynski oli kirjoittamassa Suomi-aiheista runoelmaa. Tieto kiinnosti Puškinia, semmitenkin kun hän itse sepitti siihen aikaan eksoottisia, etnisesti epätavallisia vierasheimoiisiin liittyviä aiheita käsitteleviä runoelmia.

Ruslan ja Ljudmila –runoelmaa seurasi Kaukasian vanki, Bahtšisarain suihkulähde ja Mustalaiset. Runoelmien aiheissa ja henkilökuviissa heijastui yhä Venäjän etninen moni-ilmeisyys, Puškin oli karkotusvuosinaan ehtinyt nähdä paljon omin silmin.

Merkillepantavaa on, että verratien pienuudessa Kaukasian vangissa (1822) Puškin varasi Kaukasian erikoislaatuisen luonnon ja kansojen kuvaukselle enemmän tilaa kuin varsinaiselle romanttiselle juonelle. Venäjältä kotoisin oleva vanki tarkkailee noiden kansojen elämää, hän ei ole kaukasialainen vaan "eurooppalainen". Runoelmassa on seuraavanlaisia säkeitä:

*"Mut vuorten kansaan huomionsa
Kääns vanki eurooppalainen.
Hän tutki elintavat sen,
Sen kasvatuksen, uskontonsa,
Hän rakasti sen elämää,
Sen taistomieltä, anteluutta,
Sen liikuntaa ketterää,
Sen jalkain, käten voimakkuutta..."*

(Suom. Armas Äikiä)

Runoilija kehittelee tätä ajatusta myös epiloggissa:

*"Näin lensi muusa Aasiaan,
Tuo ystävä mun haaveitteni,
Näin Kaukasiaan kukat meni
Se seppeleekseen noutamaan.
Sen sodan karkaisema kansa
Sai hurmaan, puvuin miellyttäin,
Ja uudessapa asussansa
tuon tenhoittaren siellä näin..."*

(Suom. Armas Äikiä)

Samanaikaisesti Puškinin oli ratkaistava hänelle varsin ajankohtainen esteettinen, puhtaasti taiteellinen tehtävä: miten voi siirtyä puhtaasti romanttisesta runoelmasta realistiseen kerrontaan? Olihan hän jo 1820-luvun puoliväliin mennessä kirjoittanut Jevgeni Oneginin alkuluvut. Puškin odotti kärkeä kärkeä, millainen Baratynskin "suomalaisesta runoelmasta" tulee, mihin suuntaan poikkeuksellisen etevä runoilija kehittelee sen juonta, joka sekin oli tavallaan eksoottinen ja romanttinen ja liittyi vähän tunnetun kansan elämään.

Mihailovskojesta lähettämissään kirjeissä Puškin hoputti lähettämään hänelle "Edan" tekstin heti kun runoelma on julkaistu kokonaisuudessaan (se julkaistiin alun perin katkelmina). Marraskuussa 1824 hän kysyi malttamattomana veljeltään: "Missä vii-pyy Baratynskin suometar? Minä odotan." (IX, 119.) Marraskuussa hän kirjoitti jälleen veljelleen: "Hoputa Delvigiä, lähetä minulle Baratynskin suometar, muuten kiroan sinut."

(IX, 121.) Joulukuun 4. päivänä 1824 Puškin kirjoitti vielä kerran veljelleen verhoten malttamattomuutensa leikinlaskuun: "Laitahan Baratynskin 'Eda' tulemaan tänne. Sitä suomalaista! Jos hänen suomettarensa on suloisempi kuin minun tšerkessittäreni (runoelmasta Kaukasian vanki. — E. K.), niin minä hirttäydyn kahden männyn luona enkä ole tietääkseniäkään hänestä." (IX, 125.)

Nuo leikkilliset sanat viittasivat luovaan kilpailumieleen, mistään kateudesta ei voinut olla puhuttakaan. Puškin kunnioitti syvästi Baratynskiä runoilijana ja ihmisenä, hän oli huolissaan tämän kohtalosta. Koska Baratynskin "rehabilitointiasia" edistyi huonosti, Puškin pyysi Lev-veljeään kertomaan, mitä siitä kuului. Tammi—helmikuun vaihteessa 1825 hän kirjoitti veljelleen: "Miten on Baratynskin laita?.. Kuinka kauan on odotettava?.. miten saisi tietää? Missä viipyy sovituksen sanansaattaja? Baratynski—raukka, kun ajatteleekin häntä, alkaa oma alakuloisuus väkisinkin hävettää." (IX, 136.) Maaliskuun 14. päivänä 1825 päivätyssä kirjeessä oli jälleen pyyntö: "Tiedota Baratynskistä. Rukoilen kirkossa Zakrevskin puolesta, jos tämä auttaa hänet pulasta." (IX, 141.) Kreivi A. A. Zakrevski oli tuolloin Suomen kenraalikuvernöörinä, ja Baratynskin ystävät pyysivät häneltä apua.

Kiintoisa on muuan ote 8. joulukuuta 1824 päivätystä Puškinin kirjeestä A. G. Rodzjanolle. Siinä runoilija puhuu Baratynskin "Edasta" vertaillen sitä omiin ja länsimaisien kirjailijoiden runoelmiin nimenomaan sillä kannalta, että venäläisten runoilijoiden lisääntyvä kiinnostus Venäjän väestön etnisestä moninaisuutta kohtaan oli luonnollista ja aiheellista. Seuraavassa tämä värikäs ote Puškinin kirjeestä: "Muuten, Baratynski on kirjoittanut runoelman (älkää vain suuttuko — Suomettaresta), ja tuo suometar kuuluu olevan sanomattoman suloinen. Mutta minäpä olen kirjoittanut Mustalaistytöstä; miltä tuntuu? Annahan meille äkkiä Suomettarsi — siinä vasta parrasso, siinä vasta sankaritaret! siinä vasta kunnon seurue! Voin

kuvitella, miten Apollon heitä katsellessaan huutaa: mitä varten tuotte eteeni väärän tykön? Millainen sitten sinulle pitää tuoda, kitorrtu Phoebus? Vain kreikatar? Vain italia-tar? Onko suometar tai mustalainen muka heitä huonompi." (IX, 126.)

Myöhemmin, luettuaan Edan, Puškin ilmaisi ihastuksensa runopukuisessa kirjeessään tekijälle (1826). Siinä hän erosi niistä kriitikoista, mm. F. Bulgarinista, jotka pitivät runoelmaa "liian proosallisena ja vetisenä".

Kirjallisuuden kehityssuunnan selvittämiseksi harppaamme yhden vuosikymmenen yli ja tutustumme Nikolai Gogolin monessakin suhteessa merkittävään kirjoitukseen Mietteitä Pietarin kaupungista 1836 (Peterburgskije zapiski 1836 goda). Puškinin tavoin Gogol tajusi selvästi Venäjän väestön monikansallisen luonteen. Siitä johtuivat hänen mielestään maan pääkaupungin historialliset paikanvaihdokset: ensin oli pääkaupunkina ollut eteläinen Kiova, sitten pohjoisempana oleva Moskova ja lopulta vielä pohjoisemmaksi Suomeen päin työntyvä Pietari, joka Moskovasta poiketen ei ollut vielä ehtinyt täysin venäläistyä. Gogol kirjoitti uudesta pääkaupungista seuraavaa: "On vaikea tavoittaa Pietarin yleisilmettä. Siinä on jotain eurooppalais—amerikkalaista siirtokuntaa muistuttavaa: yhtä vähän kantakansallisuutta ja yhtä paljon ulkomaista sekoitusta, joka ei ole vielä sulautunut tiiviiksi massaksi. Pietarissa on yhtä monta yhteiskuntakerrosta kuin on kansallisuutta."¹⁷ Edelleen kirjoittaja puhui pääkaupungin oopperasta, baletista, teatterista ja näytelmäkirjallisuudesta. Näiltä taidelajeilta puuttui Gogolin mielestä venäläiskansallinen leima; lisäksi ne eivät heijastelleet riittävässä määrin Venäjän etnisesti monenkirjavaa elämää monikansallisen valtion laajuudessa. Gogol katsoi, että pietarilaisessa kulttuurissa oli vielä jäljellä liian paljon ulkomaisten — ranskalaisten, italialaisten ja muiden — esikuvien matkimista.

Gogolista tuli venäläisen realismin "luon-

nollisen" koulukunnan pääedustaja. Hänen edeltäjänsä Puškin oli liikkunut samaan suuntaan ja vaistonnut herkästi uusia oireita aikalaistensa tuotannossa, mm. Baratynskin "Edassa".

Baratynski kirjoitti "Edan" luonnoksen jo Suomessa 1824 ja viimeisteli sen seuraavan vuoden lopulla Moskovassa. Kuten edellä mainitsin, se julkaistiin ensin katkelmina aikakauslehdissä; vuonna 1826 se ilmestyi yhdessä aikaisemman Pidot–runoelman kanssa tekijän lyhyellä esipuheella varustettuna, mutta ilman epilogia, jota sensuuri ei ollut hyväksynyt ja joka julkaistiin ensi kerran vasta runoilijan kuoleman jälkeen vuonna 1860.

Runoilija mainitsee esipuheessa, että "Edan" toiminta tapahtuu vuonna 1807 eli viimeisen Venäjän ja Ruotsin välisen sodan 1808–1809 aattona. Edan rakastettu, nuori husaari, jättää hänet ja lähtee sotaan. Epilogissa puhutaan jo valloitetusta Suomesta, ja tekijä antaa tunnustuksen sekä venäläisten aseiden voimalle että valloitetun kansan sitkeydelle.

Baratynski esittelee teostaan varsin vaatimattomasti, myös Puškinin runoelmiin verrattuna. Rinnastukseen sisältyy muuan periaatteellisesti tärkeä esteettinen näkökoh- ta: tekijä ei nimitä "Edaa" lyyriseksi runoelmaksi vaan kertoelmaksi. Hän on varma, että "runoudessa kaksi vastakkaista tietä johtaa lähes samaan päämäärään: varsin epätavallinen ja aivan tavallinen, jotka yhtä voimakkaasti satuttavat ymmärrykseen ja kiehtovat mielikuvitusta. Hän (tekijä) ei omaksunut kertoelmassaan lyyristä sävyä uskaltamatta antautua kilpasille Kaukasian vangin ja Bahtšisarain suihkulähteen laula- jan kanssa. Puškinin runoelmat eivät näytä hänestä bagatelleilta. Harrastettuaan muu- taman vuoden ajan runoutta hän havaitsi, että sellaiset bagatellit kuuluvat suurelle lah- jakkuudelle, ja Puškinin seuraaminen tuntui hänestä vaikeammalta ja uskalletummalta kuin oman tiensä kulkeminen."⁸

Tuon ajan kirjallisuudelle luonteenomai-

nen siirtyminen romantiikasta realismiin ei kenties ilmennyt Baratynskin tuotannossa yhtä johdonmukaisesti kuin Puškinilla. Silti heidän esteettinen yksimielisyytensä johtui paljolti kummankin runoilijan läpikäymän kehityksen samankaltaisista piirteistä.

Kun Puškin sai vihdoin mahdollisuuden lukea Baratynskin runoelman (luultavasti Trigorskissa naapurissa asuneen P. A. Osi- povan lainaaman kappaleen), hän kirjoitti ihastuneena Delvigille 20. helmikuuta 1826: "Praskovja Aleksandrovna lähti Tveriin. Par- haillaan kirjoitan hänelle ja lähetän 'Edan' takaisin — voi, miten ihana tämä 'Eda' on- kaan! Kertoelman omaperäisyyttä eivät krii- tikkomme tajua. Millaista vaihtelevuutta! Husaari, Eda ja itse runoilija puhuvat jokai- nen omalla tavallaan. Entä Liivinmaan (kir- joitusvirhe, p. o. Suomenmaan. — E. K.) luonnon kuvaus! aamu ensi yön jälkeen! kohtausta jossa esiintyy isä! Ihanaa!" (IX, 226.)

Myöhemmin Puškin aikoi kirjoittaa artik- kelin Baratynskin runoudesta; nykypäiviin on säilynyt muutamia luonnoksia, jotka on jul- kaistu hänen kuolemansa jälkeen. Baratynski oli Puškinille yksi ensiluokkaisista ja oma- peräisistä runoilijoista. "Viehättävien elegi- oiden ja pienten runojen lisäksi, jotka kaikki osaavat ulkoa ja joita tuon tuosta niin huonosti jäljitellään, Baratynski on kirjoittanut kaksi kertomusta, jotka Euroopassa olisivat hankkineet hänelle maineen, mutta meillä ovat kiinnittäneet vain asiantuntijoiden huomiota." Ja edelleen: "Lukekaa hänen 'Edan- sa' uudelleen (kriitikot pitivät sitä *mitättömä- nä*, koska he lasten lailla vaativat runoelmal- ta tapahtumia), lukekaa tämä koruton ihas- tuttava kertomus uudelleen, niin näette, mi- ten syvätuntoinen se on naisen rakkauden kuvauksessa." (VI, 368, 370.)

Puškin luki Baratynskin ja itsensäkin krii- tiikin "rohkaisua vaille jääneiden" runoilijoi- den joukkoon. Tällöin hän lisäsi: "Rohkaisu voi siivittää vain tavalliset lahjakkuudet" (IX, 159), kun taas suuret ja omaperäiset lahjak- kuudet saavat siipensä voidessaan lentää vapaasti.

Kerronnan yksinkertaisuus ja korutteellisuus erottivat "Edan" romanttisista runoelmista, ja Puškin arvosti siinä juuri näitä piirteitä. Suotta ei runoelmassa sanota nuoresta Edasta, että hän "on tavallisen isän tavallinen tytär". Tarkkaillessaan tyttärtään vanhemmat aavistavat pahaa, hänen alussa puoliksi lapsenomainen ja sittemmin intohimoksi yltävä rakkautensa husaariin ei tiedä hyvää. Itse Eda, joka on vielä nuori tyttö, vaistoaa rakkautensa turmiollisuuden, mutta ei pysty vastustamaan sydäntään.

Puškin osasi panna merkkeille nuoren tytön puhdasmielisyyden ja arvostaa sitä, kun hän kirjoitti Edan luottavaisuudesta husaaria kohtaan: "Hän rakastaa kuin lapsi, iloitsee miehen lahjoista ja telmii tämän kanssa tottuen huolettomana miehen hyväilyihin. Mutta aika kuluu, Eda ei ole enää lapsi." Esittäessään pitkän katkelman runoelmasta Puškin päätteli: "Miten upea piirre, koko katkelma on täynnä hellyyttä! Eda on rakastunut." (VI, 371.)

Mainittakoon vielä yksi tärkeä kirjallinen tosiseikka: Baratynskin runoelmat olivat tehneet Puškinin niin voimakkaan vaikutuksen, että hän kahdesti viittasi niihin ja niiden tekijään Jevgeni Oneginissa. Kolmannessa luvussa, ennen Tatjanan nuoren tytön hellettä rakkautta henkivää kirjettä Oneginille, Puškin puhutteli Baratynskiä ja mainitsi tämän varhaisrunoelman Pidot. Luultavasti hän tiesi jotain "Edastakin" (Puškin kirjoitti Jevgeni Oneginin kolmannen luvun 1824 ja julkaisi 1827).

Jevgeni Oneginin viidennessä luvussa runollinen viittaus Baratynskiin ja Vjazemskiin liittyi talven kuvaukseen. Puškin piti mahdollisena, että maalaiselämän arkiset kohtaukset saattoivat tuntua joistakuista lukijoista epärunollisilta, ja kehotti lukemaan siinä tapauksessa Vjazemskin ja Baratynskin runoja.

Lainattakoon tähän erittäin kiintoisa kohta Baratynskin kirjeestä, jonka hän lähetti Puškinille Moskovasta helmi—maaliskuun vaihteessa 1828. Se liittyy silloisiin väitte-

lyihin romanttisesta ja realistisesta estetiikasta — eivät läheskään kaikki Puškinin ystävät hyväksyneet "Jevgeni Oneginia". Baratynski kertoi kirjeessään seuraavaa: "Meillä on ilmestynyt vielä kaksi 'Oneginin' laulua (neljäs ja viides luku. — E. K.). Jokainen tulkitsee niitä omalla tavallaan: toiset keuhvat, toiset moittivat, mutta kaikki lukevat. Pidän paljon 'Oneginisi' laajasta suunnitelmasta, mutta monet eivät sitä ymmärrä. He etsivät romantista juonen alkua, etsivät tavanomaista (tavanomaisen romantista. — E. K.) eivätkä tietenkään löydä. Luomukseksi jalo runollinen yksinkertaisuus näyttää heistä kuvittelun niukkuudelta, he eivät huomaa, että vanha ja uusi Venäjä, elämä kaikine muutoksineen liukuvat heidän silmiensä editse ... Minä ajattelen, että meillä Venäjällä runoilija voi toivoa suurmenestystä vain ensimmäisissä, kypsymättömissä yritelmässään. Hänen puolellaan ovat kaikki nuoret ihmiset, jotka löytävät hänen tuotteistaan lähes kaikki tunteensa, lähes kaikki loisteliasiin väreihin puetut ajatuksensa. Runoilija kehittyä, hän kirjoittaa entistä harkitummin, entistä syvällisemmin; hän ikävyyttaa useereita, ja prikaatikenraalit eivät häntä hyväksy, koska hänen runonsa eivät sentään ole proosaa. Älä ota näitä mietteitä henkilökohtaisesti, ne ovat ylimalkaisia."⁹

Väite kritiikin ja yleisön maun kehittymättömyydestä, joka oli syynä "kypsymättömien yritelmien" suosimiseen, lienee tuntunut Puškinista vakuuttavalta. Se esiintyy myös hänen Baratynski-artikkelinsa luonnoksessa yhtenä selityksenä sille, miksi runoilijan kypsälle lahjakkuudelle ei annettu sille kuuluvaa arvoa (VI, 369.)

Baratynski palvoi Puškinia eikä katsonut olevansa runoilijankyvyltään hänen veroisensa. Tämä todisti paitsi Baratynskin sisäisestä rehellisyydestä myös hänen kypsästä älystään. Puškinin työskennellessä "Boris Godunovin" parissa Baratynski kirjoitti hänelle joulukuun alkupuolella 1825: "Minulla on kiihkeä jano päästä tajulle Godunovistasi. Ihmeellinen kieleemme pystyy kaikkeen;

vaistoan tämän, vaikken voikaan itse toteuttaa. Se on luotu Puškinia varten ja Puškin sitä varten. Olen varma, että tragediasi on täynnä todellisia helmiä. Jatka, vie aloittamasi päätökseen, sinä jossa asuu nero! Kohota venäläinen runous sille tasolle kaikkien kansojen runouksien joukossa, jolle Pietari Suuri kohotti Venäjän valtioiden joukossa. Tee yksin se, minkä hän teki yksin; me taas tunnemme kiittolisuutta ja hämmästyttää."¹⁰

Puškinin kuoleman — Baratynski koki sen "yhteiskunnallisena onnettomuutena" — ja muiden 1830-luvun surullisten tapahtumien jälkeen venäläinen elämä ei häntä sanottavasti ilahduttanut. Baratynski ei enää muistellut Suomen-vuosiaan yhtä synkeästi kuin ennen. Vuonna 1839 hän kirjoitti P. A. Pletneville: "Nämä kymmenen viime vuotta, jotka ensi silmäyksellä eivät ole millään tavoin erikoisia, ovat kuitenkin olleet minulle kaikkia Suomessa pakonalaisena viettämiäni vuosia raskaampia."¹¹ Entiselle Suomen-ajan virkatoverilleen ja sittemmin sukulaiselleen N. V. Putjatalle Baratynski kirjoitti vuonna 1830 vielä tunteikkaammin: "Tuo seutu oli elämäni kasvattaja. Runoilijanylpeyteni paras unelma olisi, että tulevat runoilijat kävisivät Suomessa minun muistokseni."¹²

Pietari I:n aika sellaisena kuin Puškin sitä kuvasi ja arvioi

Pietari Suuren aika kiinnosti Puškinia sekä taiteilijana että historian tutkijana. Vuosien vieressä hänen kiinnostuksensa siihen kasvoi ja syveni.

Suuri Pohjan sota 1700—1721, jonka tuloksena voimistunut Venäjä sai jalansijaa Itämerellä, oli merkittävällä sijalla kesken-eräiseksi jääneessä, runoilijan kuoleman katkaisemassa tutkimuksessa Pietari I:n historia. Sota merkitsi ratkaisevaa käännettä Venäjän ja Ruotsin pitkään jatkuneessa kilpailussa. Ruotsi menetti laajojen alueiden mukana asemansa yhtenä Euroopan johta-

vista valtioista. Sen oli luovuttava Baltian alueistaan — Inkeristä, Virosta, Liivinmaasta (johon Latvian lisäksi kuului myös etelä-Viro ja Tallinna) sekä Suomen Karjalan osasta, jotka liitettiin Venäjän yhteyteen.

Puškin oli kerännyt mitä erilaisimmista lähteistä laajan tutkimusmateriaalin ja pannut sen ns. valmistelevalle tekstissä aika-järjestykseen vuosittain, paikoin jopa puoli-vuosittain. Huomiota herättävät Puškinia kiinnostaneiden tietojen moninaisuus ja hänen valikoimiensa ja muistiin merkitsemiensä yksityiskohtien runsaus. Joukossa on sellaisiakin detaljeja, jotka erikoislaatuudessa värikkydessään saattoivat vedota häneen taiteilijana enemmän kuin tutkijana.

Tässä muuan esimerkki. Tultuaan vasta valloitetuilla alueilla kosketuksiin suomalaisväestön kanssa tsaari katsoi uusia alamaisiaan vähän tarkemmin. Tässä yhteydessä Puškin kirjoittaa muistiin seuraavan yksityiskohdan (mainiten lähteen): "Huomattuaan suomalaisten huonot jalkineet Pietari tuotti Nižni Novgorodin ja Kazanin kuvernementeista *parhaita virsujen tekijöitä* (kursiivi minun. — E. K.) ja määräsi, että heille maksettaisiin ruokarahaa rupla viikossa, jotta he opettaisivat suomalaisia tekemään virsuja. Pastoreiden oli joka kuukausi ilmoitettava Viipurin hallinnolle heidän edistymisestään." (VIII, 194.)

Vuoden 1699 kohdalla Puškin selostaa tsaarin yleisstrategiaa seuraavasti: "Valloittamalla Asovan Pietari avasi itselleen tien myös Mustalle merelle; hän ei kuitenkaan katsonut sen riittävän Venäjälle sekä oman kansan ja Euroopan sivistyneiden valtioiden lähentämistä tarkoittavan suunnitelmansa toteuttamiseksi. Turkki oli niiden välissä. Hän loi kärsimättömänä katseita luoteeseen ja Itämerelle, jonka Ruotsi oli ottanut haltuunsa. Hän ajatteli Suomenlahden rannikolla olevia Ižoran ja Karjalan maita, jotka olivat joskus kuuluneet meille ja jotka oli laittomasti vallattu meiltä onnettomien sotiemme ja hallitsijattoman välikauden aikana." (VIII, 64.)

Kuten aikaisempien ja myöhempien Venäjän ja Ruotsin välisten sotien jälkeen, Pohjan sodan jälkeenkin kansan keskuudessa kerrottiin pitkään useita tarinoita molempien osapuolten harjoittamista julmuuksista, mm. suhteessa siviiliväestöön. Tästä mainitsee Elias Lönnrotkin kertoessaan Karjalan–matkoistaan.

Ei pidä ajatella, että julmuudet olivat tahallisia ja niiden takana oli ylin valtiovalta. Puškin viittaa käskyyn, jonka Pietari I antoi Venäjän Suomen–joukkojen komentajalle Apraksinille ottaen huomioon puhtaasti käytännölliset tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat: "Pietari kielsi Apraksinia hävittämästä Suomea, sillä me olisimme itse joutuneet korjaamaan hävitetyn entiselleen." (Kursiivi Puškinin; VIII, 178.)

Seuraavassa Puškinin kuvaus Viipurin ja sen linnoituksen valtauksesta kesäkuussa 1710: "Tykistö toimi Viipurin edustalla menestyksekkäästi: 1.—6. kesäkuuta aikaansaatiin murtuma, josta kaksi pataljoonaa saattoi marssia rivistönä. Kaupunki oli lähes kauttaaltaan pommien hävittämä. Kesäkuun yhdeksäntenä, jolloin käskettiin käydä rynnäkköön, komendantti tarjoutui antautumaan, mutta hänen ehdotukseensa ei sinä päivänä suostuttu. Seuraavana päivänä Šeremetev taipui neuvotteluihin, Pietari saapui kiireen vilkkaa samana päivänä ja määräsi seuraavat ehdot:

1. Varuskunta saa lähteä ilman musiikkia, lippuja ja kiväärejä, tavarat ja perheet mukanaan.

2. Kauppiaat, papit ym. saavat pitää uskonsa.

3. Talonpojat päästetään lähtemään. <...> Neljäntenätoista Pietari marssitti paikalle Preobraženski–rykmentin (sen komentajana) ja asetti itse vartiot." (VIII, 189.) Ensimmäinen ehto jäi kuitenkin täyttämättä: koko varuskunta upseerit ja sotamiehet mukaan lukien (yhteensä 3 800 miestä) otettiin vangeiksi.

Esitän tässä vielä kuvauksen Laatokan rannalla sijaitsevan, joskus Korela–nimisel-

lä tunnetun vanhimman karjalaisen kaupungin Käkisalmen (ruots. Kexholm) valtauksesta syyskuussa 1710. Puškinin tekstissä lukee: "Korela (eli Kexholm) on luonnostaan vahva. Hallitsija käski Brucea (kenraalia) pommittamaan linnoitusta ryhtymättä rynnäkköön. Bruce ylitti Vuoksen, piiritti kaupungin, lähetti komendantille antautumisehdot ja ryhtyi pommittamaan kaupunkia. Jonkin ajan kuluttua varuskunta antautui Pietarin vahvistamilla ehdoilla, syyskuun kahdeksantena se poistui ilman lippuja ja soittoa ja päästettiin menemään." (VIII, 193.) Syyskuun 17. päivänä 1710 Käkisalmeen saapui vesitse itse Pietari, joka oli sitä ennen ollut tarkastamassa laivastoaan.

Puškinin muistiinpanoista saa sellaisen käsityksen, että vaikka Pietari vaatikin kehittämään Venäjän joukkojen hyökkäystä Suomessa aina Pohjanlahden rannikolle asti, hän ei kuitenkaan asettanut tavoitteeksi koko maan liittämistä Venäjään, vaan piti silmämääränä pikemminkin Pohjan sodan yleisstrategisia päämääriä. Pietarin oli otettava huomioon, että suurvaltahengen elähdyttämät kuningas Kaarle XII ja Ruotsin hallitus eivät Pultavan taistelun ja Baltian kaakkoisalueen menettämisen jälkeenkään olleet taipuvaisia ryhtymään rauhanneuvotteluihin. Sota oli kestänyt jo monta vuotta, ja Pietari pyrki luomaan välittömän uhan Tukholmalle, jotta vihollinen kypsyisi neuvotteluihin. Lisäksi Suomi pysyi Ruotsin lähimpänä tukialueena myös elintarvikehuollossa.

Puškin lainaa Pietarin kirjettä Apraksinille: "Jos me etenemme Turkuun asti, niin ruotsalaisten on pakko tehdä rauha, koska he saavat muonansa yksinomaan Suomesta." (VIII, 237.) Ja edelleen: "Hän antaa Apraksinille toimintaohjeita ja vaatii, että on vallattava Turku ja Helsinki, koska 1) pitää olla varaa myönnetyksiin rauhanteossa ja 2) Suomi on Ruotsin *elättäjä*, he saavat sieltä paitsi karjaa ja muuta myös polttopuita." (VIII, 238.)

Venäjän joukot valtasivat vuonna 1714 Helsingin, Turun (joka oli tuolloin Suomen

pääkaupunki), Ahvenanmaan sekä Pohjanlahden rannikolla olevat Vaasan ja Oulun. Nousipa 800 miehen vahvuinen venäläis-osasto maihin Ruotsin pohjoisessa Umeon kaupungissa ja pakotti ruotsalaiset pakenemaan etelään. Puškin sanoo edelleen, että vuonna 1714 Apraksin "lähetti Suomesta huomattavan suuria osastoja ja pelotteli ruotsalaisia jopa Tukholmassa". (VIII, 290.) Silti senkin jälkeen rauhanneuvottelut edistyivät vaikeasti. Neuvottelijoilleen antamissaan salaisissa ohjeissa Pietari sanoi, että Viron ja Liivinmaan, joiden palauttamista ruotsalaiset vaativat, oli ehdottomasti jätävä Venäjälle, kun taas Suomi Viipurin kuvernementtia lukuun ottamatta oli mahdollista palauttaa Ruotsille. Inkerinmaata ei Ruotsi Sankt Petersburgin perustamisen jälkeen enää vaatinut. Loppujen lopuksi Uudenkaupungin rauha solmittiin näillä ehdoilla vuonna 1721.

Puškinin kaunokirjallisissa teoksissa, artikkeleissa ja tutkielmissa hämmästyttää hänen ajattelunsa syvällinen historismi, monitahoinen näkemys tapahtumista ja ilmiöistä sekä historiallisten henkilöiden osuva luonnehdinta. Puškinin mukaan eivät edes suuret valtiomiehet ole teoissaan ihanteellisia, he toimivat aina ristiriitaisen ja dramaattisen aikakauden oloissa ja ovat siksi itsekkin usein ristiriitaisia. Jokaisen hallitsijan, varsinkin itsevaltiaan, aikana syntyy väistämättä vallan ja kansan, valtion ja yksilön, pitkälle menevien suurvaltatavoitteiden ja niiden käytännöllisen toteutuksen ongelma; nuo tavoitteet saavutetaan alamaisten väivannön ja kärsimysten kautta.

Jo vuonna 1822 aivan nuori Puškin luonnehti lyhyessä kirjoituksessaan Venäjän 1700-luvun historiasta Katariina II:n hallituskautta harvinaisen mieleenpainuvalla tavalla. Pietari I:n historian viimeisillä sivuilla hän kiinnitti huomiota seuraavaan ristiriitaan väsymättömän uudistajan teoissa: "Ihmetystä herättää Pietari Suuren valtiollisten laitosten ja hänen väli aikaisten asetustensa välinen ero. Edelliset ovat avarakatseisen, hy-

vää tarkoittavan ja viisaan hengen tuotteita, jälkimmäiset julmia ja mielivaltaisia, on kuin ne olisi kirjoitettu ruoskalla. Edelliset olivat ikuisuutta tai ainakin tulevaisuutta varten, jälkimmäiset olivat lipsahtaneet kärsimättömältä omavaltaiselta tilanomistajalta." (VIII, 323.) Edellä mainitussa kirjoituksessa nuori Puškin ilmaisi asian vielä temperamentikkaammin ja jyrkemmin: "Pietari I ei pelännyt kansan vapautta, tuota valistuksen väistämätöntä seurausta, sillä hän luotti voimaansa ja halveksi ihmisiä, kenties vielä enemmän kuin Napoleon." (VII, 192.)

Pietari oli Puškinille samalla kertaa Robespierre, Napoleon, viisas jättiläisvaltakunnan rakentaja ja despootti, valistaja ja "antikristus", jollaisena häntä pidettiin kirkollisissa piireissä ja kansan keskuudessa. Tsaari ei kohdellut papistoa kovinkaan suopeasti. Puškin mainitsee seuraavan Pietarin aikaisten kuvaaman tapauksen: kun hänen perustamassaan synodissa heräsi kysymys patriarkan nimittämisestä, "Pietari löi itseään rintaan, paljasti tikarinsa ja sanoi: 'Tässä teille patriarkka!'" (VIII, 321.) Kuten Puškin vuoden 1822 kirjoituksessaan totesi, kaikki säädyt olivat Pietarille "yhdenvertaisia hänen patukkinsa edessä". (VII, 192.)

Suotta ei Puškinin kuoleman jälkeen Nikolai I:n käsiin joutunutta Pietari I:n historian käsikirjoitusta määrätty julkaisukieltoon. Myöhemmin se joutui kadoksiin ja tuotiin lukijoiden ulottuville kokonaisuudessaan vasta sadan vuoden kuluttua.

Samantyyppisen kohtalon koki myös kuuluisa Vaskiratsastaja-runoelma, joka jäi Puškinin elinaikana julkaisematta, koska tsaari vaati tekijän kannalta mahdottomia tekstin muutoksia. V. A. Žukovski muokkasi tekstin sen julkaisemiseksi runoilijan kuoleman jälkeen, jolloin hän muutti tuntuvasti runoelman sisältöä.

Puškinin kypsimpiin ja syvällisimpiin luo- muksiin kuuluvassa Vaskiratsastajassa Pietarin monumentaalinen kuva esittäytyy historian traagisten ristiriitojen symbolina. Edes suuret valtiomiehet, jotka vauhdittavat mer-

kittävästi kehitystä, eivät juurikaan välitä tavallisen ihmisen eduista. Tavallista ihmisistä edustaa runoelmassa onneton mielipuolinen Jevgeni eli Eugen. Tietyissä mielessä historiallinen teko on aina jonkun alistamista ja sortamista. Majesteettinen, köyhästä virkamiehestä piittaamaton kaupunki vaikuttaa masentavasti Eugeniin. Runoilija kuvaa varsin ilmeikkäitä detaljeja käyttäen, miten Eugen mielettömän pelon vallassa koskettaa hänelle vieraiden palatsien kylmää marmoria; kaduilla hän näkee "kylmin ilmein" kiiruhtavia ihmisiä, röhkeä ajuri pakkaa siltamaan häntä ruoskalla:

*"Ja usein ruoskaa ajurilta
Hän sai, kun aikaan parhaaseen
Ei väistyä hän voinut tieltä.
Hän, raukka, mitään milloinkaan
Ei huomannut, ei kuullutkaan,
Kun levottomuus painoi mieltä.
Ei ollut siten eläen
Hän eläin eikä ihminen,
Ei ollut tästä maailmasta,
Ei haudan haamu..."*

(Suom. Armas Äikiä)

Tulva näyttäytyy runoelmassa luonnon kapinointina, mutta jo voimattomana kapinointina. Siitä ovat kärsineet enää vain ränstistyneet puutalot, sellaiset kuin Eugenin ja hänen Paraša–morsiamensa asumukset. Ne ovat hävinneet suomalaisten savupirttien tavoin, joiden tilalle on noussut jättiläismäisiä kivirakennuksia.

Puškin–tutkijat toteavat, että Vaskiratsatajasta puuttuu sovittava epilogi, joka jollakin tavoin niveltäisi yhteen valtion voiman ja Jevgenin voimattomuuden, hänen mielipuolisuutensa ja tsaarin kuningasajatuksen. Myös majesteettiselle vaskiratsulle osoitettu kysymys jää vaille vastausta:

*"Niin, korska ratsu, kirmaten
Sä minne minne isket kaviolla?
Oi kohtalomme valtias!
Näin etkö kuilun yllä tätä"*

*Myös nostattanut Venäjätä
Sä noilla rautasuitsillas?"*

Puškin–käännökset Suomessa

Kuuluisassa runossaan "Ei käsin — hengen töin loin oman muistopylvään..." (1836) Puškin toi profeettallisesti esille uskonsa siihen, että hän ei ole pelkästään venäläisten vaan kaikkien Venäjän kansojen, myös Venäjän yhteyteen tuolloin kuuluneiden suomalaisten, runoilija.

Suomessa Puškinin runoutta alettiin kääntää jo hänen eläessään, ensin ruotsin kielelle, joka tiettyyn aikaan asti pysyi sivistyneen suomalaisen yhteiskunnan pääasiallisena kirjakielenä.

Vuonna 1825 Turussa ilmestyi F. Platenin ruotsinnos Puškinin runoelmasta Kaukasian vanki. Käännöshankkeeseen olivat vaikuttaneet sekä eräät yleisluonteiset kirjallisuushistorialliset seikat että kääntäjän elämänvaiheet.

Vuosikymmentä aikaisemmin oli Suomessa yliopistonuorison herätteestä virinnyt romanttinen virtaus. Pian ilmestyivät ensimmäiset eurooppalaisesta romantiikasta kertovat julkaisut. Romantiikan luvattuna maana pidettiin Saksaa, mutta mainittiin muidenkin maiden kirjallisuuksia, mm. venäläinen kirjallisuus. Puškinin romanttisen runoelman ruotsinkielisen käännöksen ilmestyminen todisti osaltaan Suomessa heräävästä kiinnostuksesta yleiseurooppalaista romanttista virtausta kohtaan.

Kääntäjä F. Platen oli sopiva mies tuota kirjallista harrastusta edistämään. Suomalaisyntyinen Platen palveli vuosien 1808—1809 sodan aikana Ruotsin armeijan upseerina; Suomenlinnan (Viaporin) antautuessa hänet otettiin vangiksi ja länetettiin Venäjän sisämaahan, Vologdan kuvernementin Veliiki Ustjugiin. Päästyään vapaaksi Platen oleskeli jonkin aikaa Ruotsissa. Vuonna 1814 hän saapui Pietariin ja hakeutui siviilipalve-

lukseen, ensin Suomen asiain komiteaan ja sittemmin ulkoasiainministeriöön. Platen hallitsi useita kieliä ja hänellä oli kirjallisia harrastuksia, hän kirjoitti runoja ruotsiksi ja ranskaksi sekä käänsi muutamista kielistä. 1820-luvun alussa hän otti virkaeron ja asetui Suomeen, jossa julkaisi Kaukasian vangin ruotsinnoksensa.

Käännöksen runopukuisessa esipuheessa Platen vertasi Puškinia ruotsalaiseen runoilijaan Esaias Tegneriin (1782–1846), joka jo tuolloin tunnettiin laajalti, varsinkin Pohjoismaissa ja germaanisessa maailmassa. Hänen runoelmansa Ruotsi (1811) ja eräät runonsa heijastelivat runoilijan reaktiota Ruotsin ja Venäjän väliseen sotaan 1808–1809. Vuosina 1818–1825 Tegner kirjoitti merkittävimpiin teoksiinsa kuuluvan runoelman Frithiofin taru (se julkaistiin 1841, ja Jakov Grot käänsi sen pian venäjän kielelle). Kaukasian vangin ruotsinnoksen esipuheessa Platen sanoi Puškinia ja Tegneriä kahdeksi kirkkaimmaksi tähdeksi Itämeren ja Suomen kahden puolen. Selityksissä mainittiin Puškinin henkilötiedot. Turun paikallislehti julkaisi käännöksestä arvostelun, jossa puhuttiin Puškinin johtoasemasta venäläisessä runoudessa. Myöhemmin Platen ajatteli muokata käännöksen ja ottaa siitä uuden painoksen, varsinkin kun osa ensimmäisestä painoksesta oli tuhoutunut Turun palossa 1827. Platenin uusittu käännös näki päivänvalon vasta vuonna 1882 Finsk Tidskrift –aikakauslehdessä.

Orastavaan kiinnostukseen venäläistä kirjallisuutta kohtaan vaikutti sekin, että autonomisen Suomen yliopistossa ja kouluissa opetettiin venäjän kieltä ja kirjallisuutta. Niinpä Elias Lönnrotin ylioppilasvuosien (1820-luvun loppupuolen) vihkot sisälsivät Puškinin kaksi käsinkirjoitettua runoa venäjän kielellä: toinen oli Musta saali ja toinen Hukkunut. Runoilija ja kriitikko Fredrik Cygnaeus, joka oli opiskellut venäjää lapsuusvuosista lähtien (hänen isänsä oli luterilaisena piispana Pietarissa), julkaisi vuonna 1836 ensimmäisen ruotsinkielisen käännök-

sensä Puškinin runoista Talismaani ja Mustalaiset. Vuonna 1841 Cygnaeus ja Runeberg ruotsinsivat, kumpikin omalla tahollaan, Puškinin runon Korppi lentää korpin luo (joka on vapaa käännös skotlantilaisesta kansanballadista).

Helsingin yliopistossa kahdentoista vuoden ajan (1841–1853) venäjän kielen, kirjallisuuden ja historian professorina toimineella J. K. Grotilla oli merkittävä osa venäläisen kirjallisuuden tunnetuksi tekemisessä ja käännöstoiminnan kehittämisessä Suomessa. Grot kasvatti kääntäjiä sekä julkaisi kirjoituksia venäläisestä kirjallisuudesta suomalaisissa lehdissä ja suomalaisesta ja pohjoismaisesta kirjallisuudesta venäläisissä aikakauslehdissä. Kuten Grot alkuvuodesta 1841 kirjeessään Pletneville kertoi, hän oli lahjoittanut ylioppilas J. Lundahille Puškinin runokirjan, jotta Lundahl valitsisi runoja käännettäväkseen, ja tämä oli valinnut sikermän Länsislaavien lauluja. Käännökset julkaistiin Helsingfors Morgonblad –lehdessä.

Suomessa alettiin 1840-luvulla ruotsintaa Lermontovin, Gogolin, Pavlovin, Zagoskinin ja Kukolnikin proosaa. Lehdissä julkaistiin joitakin Žukovskin, Dmitrijevin, Baratynskin, Rostoptšinan ja Podolinskin runoja. Eriyistä huomiota kiinnitettiin niihin venäläisten kirjailijoiden teoksiin, joissa puhuttiin Suomesta. Yhtenä proosan kääntäjistä oli O. Meurman, joka opetti venäjän kieltä Helsingissä. Muutama hänen käännöksensä, kuten Puškinin Kapteenin tyttären ruotsinnos (1841), julkaistiin Ruotsissa. Nämä käännökset olivat käytössä myös Suomessa.

Helsingfors Morgonblad –lehdessä julkaistiin vuonna 1847 katkelmia Boris Godunovista ja pari vuotta myöhemmin Saita ritari. Varhaisista Puškinia käsittelevistä kirjoituksista on syytä mainita Borgå Tidning –lehden kirjoitus vuodelta 1839 (ilman allekirjoitusta). Lehtëä toimitti tuolloin Runeberg, ja kirjoituksen oli laatinut oletettavasti Grot, joka vähää ennen oli käynyt Porvoossa ja tutustunut Runebergiin. Kirjoituksessa pan-

tiin pääpaino Puškinin kypsyyskauden tuotantoon, jolloin hän oli vapautunut nuoruusvuosien "byronilaisuudesta" ja perehtynyt syvällisesti Venäjän historiaan ja tuon ajan venäläisen yhteiskunnan elämään. Boris Godunovia ja Jevgeni Oneginia pidettiin Puškinin tuotannon huippuina. Kirjoituksessa Puškinia luonnehdittiin taiteilijaksi, "joka eittämättä kuuluu aikamme suurimpiin runoneroihin".

Venäläistä kirjallisuutta, etupäässä proosaa, alettiin 1870-luvulta lähtien kääntää Suomessa myös suomen kielelle. Vuonna 1876 ilmestyi Samuli Suomalaisen käännös Kapteenin tyttärestä (hän suomensi myös Gogolin Kuolleet sielut ja useita muita teoksia). Hänen suomennoksensa kestivät ajan koetuksen ja niitä julkaistiin sata vuotta myöhemminkin. Uusia suomennoksia Puškinin proosateoksista julkaistiin 1960–1980-luvulla.

Venäjää taitaneet ja venäläistä kirjallisuutta alkukielellä lukeneet suomalaiset kirjailijat tajusivat selvästi Puškinin tuotannon perustavantarkeän merkityksen. Siitä todistavat esimerkiksi eräässä suomalaisessa lehdessä 1886 julkaistut Arvid Järnefeltin Venäjä-aiheiset kirjeet.

Ja kuitenkin toinen venäläinen nero, Leo Tolstoi, vaikutti Arvid Järnefeltiin ja eräisiin hänen aikalaisiinsa voimakkaammin ja välittömämmin. Kuten suomalainen slavisti professori Pekka Pesonen¹³ äskettäin Puškinin syntymän 200-vuotispäivän yhteydessä antamassaan haastattelussa totesi, Tolstoi on nykyäänkin tunnetuin venäläinen klassikko suomalaisten lukijoiden keskuudessa, sitten seuraavat Dostojevski, Gogol, Tšehov ja Puškin.

Tämä venäläisten klassikkojen tuttuusjärjestys Venäjän ulkopuolella on havaittavissa paitsi Suomessa myös laajemmin Euroopassa ja maailmalla.

Yhtenä syynä tähän on se, että nerokaiden runoilijoiden luomukset eivät käytännöllisesti katsoen antaudu käännettäviksi. Professori Pesonen viittaa Vladimir Nabo-

koviin, joka itse käänsi Puškinia (englanniksi), mutta oli kuitenkin sitä mieltä, ettei yksikään kääntäjä pysty millään kielellä tekemään runoudelle täyttä oikeutta. Pesosen mukaan Jevgeni Oneginin nykyisen suomennoksen perusteella ei voi päätellä, että kyseessä on maailmanrunouden mestariteos. Mutta kieli ei ole ainoa syy. Runouden hienoimpien vivahteiden tajuamiseksi on syvennyttävä nerokkaan runoilijan tuotannon kulttuurihistorialliseen kontekstiin. Se on vaikea tehtävä ulkomaisille ja kotimaisillekin lukijoille.

Suomessa kuulee aika ajoin valitettavan, ettei Puškinia tunneta maassa riittävästi. Runoilija ja prosaisti Matti Rossi, joka on kääntänyt paljon eri kielistä, mm. Shakespearea, kirjoitti vuonna 1984 Helsingin kaupunginteatterille suomentamansa Boris Godunovin yhteydessä, että Suomessa ei tunneta Puškinia, ei tunneta hänen runouttaan, jota on käännettävä uudelleen.

Samalla kun kannatetaan tämänkaltaista jatkuviin ponnistuksiin kannustavaa vaativaisuutta, on syytä panna merkille myös viime vuosikymmenien kehityspiirteet. Monissa Suomen yliopistoissa, joiden määrä kasvaa edelleen, on tällä hetkellä vankkoja slavistiikan laitoksia varsin pätevine asiantuntijoineen. Eräät heistä ovat kotimaansa yliopistoissa saamansa koulutuksen lisäksi voineet pätevoityä Moskovan ja Pietarin teieteellisissä laitoksissa. Esimerkiksi professori Erkki Peuranen, joka on jo useita vuosia johtanut slavistiikan laitosta Jyväskylässä, on valmistanut Moskovan yliopistossa Puškinin lyriikkaa käsittelevän tohtorinväitöksen. Jyväskylässä on julkaistu Finski albom, hyödyllisillä selityksillä varustettu Suomi-aiheisen venäläisen runouden antologia.

Suomalaiset slavistit käsittävät varsin hyvin, mitä Puškin merkitsee venäläisille, myös nykyvenäläisille. Nerokas Puškin on yhä ajankohtainen, lakastumaton ja ehtymätön. Tajuttuaan tämän totuuden he pyrkivät selvittämään sen myös suomalaisille lukijoille.

Selitykset

- ¹ Viittaukset laitokseen: Puškin A. S. Sobr. sotš. v. 10 tomah. Moskova 1959—1962.
- ² Peuranen E. Puškin ja suomalaiset. // Nuori voima. Helsinki 1998. N:o 4. S. 7—9.
- ³ Finski Albom: Iz russkoi poezii natšala XIX — natšala XX vekov. Sost. T. S. Tihmeneva. Jyväskylä 1998. S. 300.
- ⁴ Vosstanije dekabristov. Materialy. Moskova 1950. Osa IX. S. 41, 65, 222.
- ⁵ Somov. O romantičeskoj poezii. Pietari 1823. S. 86.
- ⁶ Baratynski J. A. Stihotvorenija, poemy, proza, pisma. Moskova 1951. S. 419.
- ⁷ Gogol N. V. Sobr. sotš. v. 6 tomah. Moskova 1950. Osa VI. S. 109—110.
- ⁸ Baratynski J. A. Stihotvorenija, poemy, proza, pisma. Moskova 1951. S. 419—420.
- ⁹ Mts. 489—490.
- ¹⁰ Mts. 484—485.
- ¹¹ Mts. 528.
- ¹² Baratynski J. A. Stihotvorenija. Pisma. Vospominanija sovremennikov. Moskova 1987. S. 196.
- ¹³ Alussa oli Puškin. // Yliopisto-lehti, Helsinki 1999. N:o 3. S. 24—27.

Suomentanut Robert Kolomainen